

Vallásunknak a mai eszmékhez való viszonya.

Írta: Percelné Kozma Flóra.

Egy korszak eszméi magaslat műveltsége sem állott akkora harmoniában szabadelvű és táglátkörű vallásunkkal, mint éppen ezen ébredező forrongó, felvilágosodott korszaké. Ha körülnézünk népszerű, számottevő, nagy embereink filozofiáján, azt tapasztaljuk, hogy faj és valláskülömbőség nélkül a mi eszméink lesznek hirdetve.

Mint már annyiszor megírtam, hogy a külföldi nagy mozgalmakat ne is említsem, a magyar katholicizmus modern egyházi emberei lépten nyomon az unitárizmussal azonos szabadelvű theológiát hirdetnek. Nem ugyan nyíltan és kimondva, de a sorok és szavak között mindig erősebben és jellegzetesebben. Dr. *Prohászka Ottokár* beszédeiben, érveléseiben a sociális munkának és az emberi lélek, az emberi jellem és erkölcs fejlődőképességének minden külsőség és dogma fölé való helyezésével határozottan a szabadelvű theologia igazságai felé tereli a katholicizmust.

Zsilinszky Mihály, a Prot. Irodalmi Társaság elnöke, a mai szabadelvű protestantizmusnak nemcsak merész harcosa, hanem valósággal megteremtője, valamint *Tisza István* gróf, közéletünk egyik legreálisabb jellegű embere a Prot. Irod. Társaság közgyűlésén már magát a haladás útjára lépett protestantizmust olyan hatalmas lökéssel látták el, hogy ha ezen utolsó lökés a tömeg lelkét is *számottevően* mozdította meg, egy csapással elérkezett a protestantizmus a teljesen szabadelvű theologia igazságaihoz.

Ezen haladó vallási irányt szolgálja már régóta a pozsonyi evang. theologiai akadémia is, dr *Masznyik Endre* igazgató sza-

badelvü vezetésében. Ennek az áldásos iránynak hive a budapesti evang. egyház is. *Raffay Sándor* az itteni egyház egyik lelkésze nem régen a Bethlen Gábor kör ünnepélyén hatalmas beszédben képviselte a protestantizmusnak legmodernebb ágát. Az evangélikus egyház egy másik vezérémbere: dr. *Sztehló Kornél*, a kiváló ügyvéd és vallásbölcsész munkáiban, felolvasásaiban teljesen a szabadelvü theológiát hirdeti. A sárospataki református theológiának néhány bátor és energikus tagja, mint *Zorányi Jenő*, *Rohoska József*, *Ferenczy Árpád* theol. tanárok szintén ennek az iránynak hódolnak.

A mai irodalomnak egyik legtekintélyesebb munkása dr. *Kenedi Géza* — kinek nevét aktuális munkássága miatt szintén minden alkalommal kénytelen vagyok idézni — nem rég egy nagyszabásu heszédjében határozottan kimondja, hogy a dogmát nem szabad a vallásfogalommal azonosítani. „Hiába mondják nekünk azt — fejtegeti Kenedi — hogy a dogmának örök élete van, mert nincs a földön egyetlen *emberi alkotás* sem, aminek örök, vagy bár változatlan élete volna. A történeti fejlődés alkotja és porlasztja el a dogmákat is.“ És ezt korunk egyik vallási alapon álló sociologusa mondja, ki elég bátor, hogy egész működésében, most kiadott sociologiai tanulmányokat tartalmazó könyvében a Darwinizmus alaptanaiból indulva ki, vezeti a magasabb régiókba egyéni filosofiáját. Talán nem érdektelen e helyen megemlíteni, hogy Darwin éppen az unitárius egyház tagja volt és privát gondolatában sem az Isten-eszmét, hanem a fejlődéstannak ellentmondó dogmát támadta. Az a megismerés, hogy minden egyes vallásalapító eszméje törvényszerű fejlődésnek van alávetve, szintén a Darwinizmus hatásának minősíthető.

Hogy visszatérve korunk nagy embereire, még egy utolsó példát említsek: *Alexander Bernát*, korunk kiváló bölcsésze — ki bár nem tartozik keresztény egyházhoz, de sok névleges kereszténynél krisztusibb lelke van és ellentétben az orthodoxia dogmaival, az *önképzésnek* és *önfegyelemnek* a lehető legmeszebbre gravitáló utjait ismerteti — tavaly egyetemi előadásaiban egy gyönyörű képet tárt elénk. Az egyházi irányzatokat, vallási formákat azoknak a támogató állványoknak minősítette, melyek mint a házépítésnél a főépületet, úgy védik a fenn-

maradásra rendeltetett alap-igazságot is mindaddig, míg az teljes erejében, leplezetlen, körülépitményt nem tűrő voltában, maga is szilárdan képes megállni. Amíg az épület nem biztos, vagyis a puszta igazság, a lélek egyetemes hite még nem él elég erősen az emberiség szívében, addig meglehet, hogy balgaság volna a támogató körülépitményt lerontani, hogy esetleg a főigazság is szenvedjen ezáltal. De ha az idők haladásával a korlátok már nem felelnek meg a célnak s többet használ már a melegítő sugár vagy a szabad levegő friss áramlata, mint a kriptaszerű elszigeteltség, — akkor halálos vétek csupa szokásból el nem távolítani a felesleges függeléket és meg nem szabadítani a dogmák és hagyományok uralmától is az igaz hitet.

Tehát itt az idő, midőn nemcsak egy korát meghaladó kis irány folytatja nemesen romboló munkáját, hanem amint e példák mutatják, megkezdődött már az értéktelen függelésekre célzó *egyetemes rombolás*, hogy éppen a szilárdul álló, tehát *lerombolhatatlan* igazság, az emelkedett léleknek megacélozott természetes hite annál jobban emelkedhessék ki és végezhesse rendeltetését.

És soha nagyobb szükség nem volt ez egyetemes romboláson alapuló *építő* munkára, mint éppen ma, midőn ez üdvös és impozáns mozgalommal egy időben az *igazi* rombolás: a rideg atheizmus és materializmus is ugyancsak felvetette uralkodni vágyó fejét. Csak nemrég voltam a Társadalomtudományi Egylet egy felolvasó ülésén, mikor egyik „modern” nevelésű fiatal ember, egy nagy, kiterjedt ifjusági kör elnöke, még a *materialista alapon tárgyalt* előadást is erősen támadta, mert ez a modernista, vallások fejlődéséről merészelt, ismétlem, — atheista szempontból — beszélni! A „vallás” és „hit” szó szerinte annyira „elavult,” sőt „tárgytalan” fogalmat fejez ki, melyről kultur embernek egyáltalán lehetetlen — még a „modern” jelző társaságában sem, mely kész absurdum — beszélni!

Ime hova vezetett a *bigottizmus és dogmatizmus szülte* materializmus! És miután e vészhozó jelenséget akaratlanul is a *vallás* szülte — itt az idő „most vagy soha,” hogy *ismét a vallás*: a természettudományokkal megegyező felvilágosodott vallás tegye jóvá a sötétség által teremtett szerencsétlenséget! Ösz-tönszerűleg ezt érezhetik a különböző egyházak és vallásfilozófusok, mikor mint egy varázsütésre látnak a munkához!

De egy eszme sem emelkedhetik arra a jogos önérzetre és egy vallás sem érezhet akkora hivatást az eszményesebb jövő meg alapítására, mint éppen az eddig mellőzött és háttérbe szorított unitarizmus. Már most csak attól függ a győzelem — mert hogy ez az irány előbb utóbb győz, mutatja a magától való fellendülés és életképesség — *hogy harmoniában van-e ez isteni tiszta eszmével* (az unitarizmus eszméjével) az *emberi* munka erőteljessége és ambíciója vagy átengedjük küzdelmünket és ezzel együtt győzelmünket is a többi vallásoknak, melyeknek *dupla*, tehát hosszabb ideig tartó feladat lesz e missió, mert a külső munkán kívül még belső reformáló munkával is kell vesződniök, melyet mi már — hála *Dávid Ferenc* haladó szellemének és örökségének — régen elvégeztünk, hogy minden belháboru nélkül nyugodtan és *szabadon*, fokról-fokra követhessük végtelen utjában a fejlődő korszellemet.
